ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 115, Nisan 2021, s. 14-32

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.49599>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
22.02.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.04.2021

Doç. Dr. Abdulkadir GÜZEL
Harran Üniversitesi, Bölgesel Çalışma
akdguzel@harran.edu.tr

ŞANLIURFA EKONOMİSİ İÇİN ÖNEMİ GİDEREK ARTAN BİR MADEN: URFA YAPI TAŞI

Öz

Yüzyıllardır Şanlıurfa’da yapı taşı olarak kullanılan Urfa taşına olan ihtiyaç turizmin ülkemiz gündeminde ağırlık kazanmasıyla birlikte yeniden ortaya çıkmıştır. Sözü edilen yapı taşının ekonomik olması, iklime uyumlu ve turistik değer arz etmesiyle birlikte kullanım alanları gittikçe artmaktadır. Sözü edilen taş rezervlerinin bölgedeki bolluğu, taşın işlenmesinin kolaylığı, kolay şekillendirilmesi ve süslendirilmesiyle ekonomik değeri oldukça artmıştır. Taşçılıkla ilgili yeni firmalar açılmakta taşın daha kolay işlenmesi için ekip ve ekipmanlar artmaktadır. Devletten kiralanan hazine arazisine kurulan yeni yatırımlarla Şanlıurfa şehrinde yeni iş imkânlarının artmasına neden olarak Türkiye’nin batısına olan göçün azaltılmasında önemli katkılar sunulmaktadır. Yeni ocaklarda son derece modern alet ve makineler kullanıldığından dolayı üretim miktarı artmıştır. 2010 yılında başlayan Suriye iç savaşından kaçan Halepli taş ustalarının bir bölümünün Şanlıurfa’ya gelmesiyle Urfa yapı taşı üretim sektöründe bir canlanma olmuştur. Yerli taş işleme ustalarımızın babadan gördükleri taş yontma yöntemlerine karşılık Yabancı taş usta ve işçileri elektrikli modern aletlerle daha kısa sürede daha çok taş işleyerek yapılarda maliyet fiyatlarının düşmesiyle birlikte şehirdeki eski taş binalar tamir edilmekte ve kırsal kesimde birçok yeni taş binalar yapılmaktadır. Malzemenin ocaktan çıkarıldığında yumuşak olması nedeniyle işlenmesi kolay olan bu yapı malzemesinin şekillendirilmesi fazla enerjiye ihtiyaç gerektirmediğinden maliyet azalmasına neden olur. Eski ve yeni Urfa taşı ocaklar şeklinde ifade ettiğimiz rezerv alanlarının yerleri günümüzde

farklılaşmıştır. Eski taş ocaklarının Şanlıurfa şehri batısındaki Çaykuyu Platosunun Şanlıurfa şehrine bakan vadi yamaçlarında olmasına karşılık yeni taş ocakları ulaşım imkânlarının daha kolay olmasına bağlı olarak Şanlıurfa-Gaziantep karayolu civarındadır. Eski ocaklardan elde edilen taşlar sadece Şanlıurfa şehrindeki resmi ve özel meskenlerde kullanılmasına karşılık günümüzde ise ocaklardan elde edilen taşlar Türkiye'nin muhtelif yerlerine pazarlanarak ekonomik anlamda önemli kazançların elde edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Yapı Taşı, Urfa Taşı, Mesken, Şanlıurfa, Sanayi, Konut

AN INCREASINGLY IMPORTANT MINE FOR THE ECONOMY OF ŞANLIURFA: URFA BUILDING STONE

Abstract

The need for Urfa stone, which has been used as a building stone in Şanlıurfa for centuries, has gained value again with a focus on tourism in our national agenda. As the said building stone is economical, adaptable to the climate and has touristic value, its usage areas are increasingly rising. Due to the abundance of the mentioned stone reserves in the region and ease of processing and easy shaping and decoration of the stone, its economic value has increased considerably. New companies are being established for stoneworks, and the team and equipment are increasing for easier processing of stone. The new investments on the treasury land leased from the state have resulted in an increase in new business opportunities in the province of Sanliurfa, making significant contributions to reducing migration to the west of Turkey. Due to the use of extremely modern tools and machines in the new quarries, the amount of production has increased. When the stone masters from Aleppo, who fled the Syrian civil war that began in 2010 in Sanliurfa, arrived in Şanlıurfa, there has been a revival in the Urfa building stone production sector. Many new stone buildings have been built in rural areas because foreign stone masters and workers process more stones in a shorter time with electric modern tools, causing the cost prices to decrease in structures in contrast to the stone chipping methods that our local stone processing masters saw from their ancestors. Shaping this building material, which is easy to process due to the fact that the material is soft when extracted from the quarry, prevents the prices from increasing because it does not require much energy. The locations of the areas we refer to as the old and new Urfa stone quarries are different today. While the old quarries were established on the slopes of the Çaykuyu plateau overlooking Sanliurfa province in the west of this province, the new quarries are located near the Sanliurfa-Gaziantep highway, depending on the fact that transportation opportunities are easier. The stones extracted from old quarries were used only in the official and private dwellings in the province of Sanliurfa, while the stones from the current quarries in the province are marketed to various parts of Turkey, resulting in significant economic gains.

Keywords: Building Stone, Urfa Stone, Dwelling, Sanliurfa, Industry, Housin

1.GİRİŞ

Kuzeydeki Karacadağ su bölümü çizgisi Şanlıurfa ili ile Diyarbakır iliyle olan sınırı meydana getirir. Kuzeyden itibaren güneye doğru tatlı eğimlerle iniş yapan alçak platolar güneyde; Ceylanpınar, Suruç ve Harran ovalarıyla kesintiye uğrarlar. Sözü edilen platoların çukur alanlarına biriken topraklar çevresine göre insan hayatına olumlu etkilerde bulunurlar. Güneyde ise İstanbul-Bağdat demiryolunun bir bölümü 1921 tarihli Ankara Anlaşmasıyla Suriye – Türkiye arasındaki sınır olup doğal bir özellik taşımaz, doğuda ise Şanlıurfa ile Mardin arasındaki kuru vadi Cırcıp suyunun devamı niteliğinde olup sadece kış ve ilkbahar mevsimlerinde akış gösterir. Doğu Anadolu bölgesinin yüksek ve kar yağışlı alanlarında kaynaklanan Fırat Nehri batıda Gaziantep, kuzeybatıda ise Adıyaman ili ile Şanlıurfa arasında doğal bir oluşturur (Güzel, 2020:214).

Taş, insan yaşamında barınmadan korunmaya, duygularını, mesajlarını geleceğe

aktarmada, sonsuz yolculuğunda bedenini emanet etmeye kadar sağlamlığın, sonsuzluğun,

güvenin simgesi olarak tarihsel çağlar boyunca insanla bütünleşen bir malzemedir (Karahan 2018:2). Türkiye jeolojik yapısından dolayı doğal taşların çok çeşitli ve bol olduğu bir ülkedir. Ülkemizde çok sayıda doğal taş türü Paleolitik dönemden bu yana insanlar tarafından kullanılmaktadır. Bunların birçoğu jeolojik miras nitelikli olup henüz lokasyonları yapılmamıştır. Bunlar Ahlât Taşı, Ankara Taşı, Nevşehir Taşı, Sille Taşı, Lületaş, Pileki Taşı, Oltu Taşı Urfa taşı vb. taşlardır. “. İnsanlığın var olageldiğinden günümüze kadar taş daima hayatında olmuş, avcı – toplayıcı toplumlardan uzay çağına değin bir yönüyle varlığını korumuştur. Taş barınaklar, çakmak taşı kullanılarak ateşin kontrolü, savaş ve av gereci olarak taş baltalar, tarım aletlerinde (Düven/Düğen Taşı gibi), mahsulleri öğütmek için değirmenlerde, dini ritüellerde (Mezar taşı ve putların yapımında), ticari ve sosyal hayatta iletişim aracı olarak (Taş yazıtlar, kitabeler), bilimin çoğu alanında (Jeoloji, Paleontoloji, Coğrafya gibi), deri işlemeciliğinde, boya imalinde (Lapislazuli/Lacivert Taşı gibi), şifalı olduğuna inanılan taşların takı olarak ve SPA’larda ve güzel sanatlarda olduğu gibi daha pek çok alanda kullanımı söz konusu olmaktadır. Bugün ayakta kalan en büyük tarihi yapılar taştan yapılmıştır (Mısır Piramitleri, Stonehenge, Yunan Akropoller, Roma Amfiteyatroları, Osmanlı çeşme ve camileri gibi). Aynı zamanda ülkemizde iki tanesi bulunan dünyanın yedi harikasından Artemis Tapınağı ve Halikarnas Mozolesi/Mausoleion da tarihteki taş kullanımına en popüler örneklerdendir. Ayrıca yollar, köprüler, meydanlar, anıtlar ve dikilitaşlar (Obelisk) da yine yaygın olarak doğal taşların kullanıldığı diğer yapılardır” (Taşlıgil, N., Şahin. G. 2016: 607,640). “ İnsanoğlu, zenginliğin nişanesi, sağlıklı yaşamının bir vesilesi veya güzelliğin ifadesi olarak kabul ettiği kıymetli taşlara, daima ilgi duymuştur. Bu ilgi, onun sadece bu taşlara sahip olma arzusuyla sınırlı kalmamış; onların özellikleri ile ilgili bilgi edinme yoluna gitmesine sebep olmuştur” (Kırbyık, 2007:61,75). Bu konuya coğrafyacıların ve turizm alanında çalışanların dikkatini çekmek amacıyla, Urfa yapı taşının Şanlıurfa şehri civarındaki kaynakları kullandığı ve pazarlandığı yerlerle çalışanların sayısı belirtilerek şehrin ekonomisine olan etkisi incelenmiştir.

Ayrıca Eosen kalkerinin bulunduğu alanlarda açılan ocaklardan elde edilen yapı taşlarının özellikleri, dağılışı, bu ocakların çalışanlara sağladığı mevcut ve potansiyel iş imkânları, üretilen yapı taşının miktarı, sözü edilen taşların pazarlandığı ve kullanıldığı yerlerle turizme yaptığı etkilerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

2. VERİ VE YÖNTEM

Fırat ile Dicle Nehirleri arasındaki alanda yer alan Güneydoğu Anadolu Bölgesinin güneyindeki Şanlıurfa ili özellikle kültür turizm açısından çok geniş imkânlarla sahiptir. Bu nedenle il'e gelen turist sayısı gün gittikçe artmaktadır. Bütün beşeri faaliyetler elbette ki doğal faktörlerin etkisi altında gelişme gösterir. 3. Jeolojik zamanında doğal tortulanma faktörlerine bağlı olarak oluşan Urfa taşı yörede 1960'lı yıllara kadar geçen sürede konutların yapılışına etki etmiştir.

Bu çalışma yapılırken sözü edilen taşlarla yapılan eski ve yeni binalar incelendikten sonra bu yapı taşlarının teknik özelliklerini anlatan literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra Kalker taşının çıkarıldığı eski ve yeni taş ocaklarına gidilerek incelemelerde bulunulmuştur. Yeni taş ocaklarında kullanılan modern makinalarla eski ocaklardaki taş elde etme imkânları karşılaştırıldı. Bu ocaklarda çalışan personel sayısı, taşların satıldığı iller anketlerle belirlendi. Bu taşları üreten ve yapı malzemesi olarak kullanan personel sayısı ortaya çıkarıldı.

Urfa taşı hem sağlam, hem bulunduğu yörenin iklim özelliklerine elverişli, hem dış etkilere karşı diğer yapı malzemelerine oranla dayanıklı hem de yapılara kazandırdığı estetik görüntü bakımından dikkat çekici olduğundan turistik bir değer arz ettiği ifade edilmiştir.

Bütün bu çalışmanın sonucunda Şanlıurfa şehri civarındaki taş ocakları ile Bozova ilçesindeki ocaklar ile ilgili bilgiler derlendikten sonra tablo, harita ve fotoğraflar şeklinde düzenlendi, düzenlenen bilgilerin değerlendirilmesiyle bu çalışma ortaya çıkmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Hammadde kaynakları

İnsanın hiçbir etkisi olmadan doğal ortamda insan için var edilen işlenmemiş maddelerin tümüne doğal hammaddeler denir. İnsanoğlu dünyaya geldiği günden itibaren hayatını devam ettirebilmek için sürekli bir ekonomik faaliyette bulunmak mecburiyetinde kalmıştır. Böylece etrafını tanıyarak üzerinde yaşadığı alanı daha iyi kullanabilmek amacıyla hayvan, bitki, su ve topraktan ilk etapta yararlanma yoluna gitmiştir. Yukarıda sözü edilenlerin nesnelerin tümü doğal hammaddelerdir. Doğal hammaddelerden biri de etrafımızda var olan taşlardır. Taşın insan hayatında çok önemli bir yeri vardır. Geçmişten günümüze doğru binalar, asfalt yollar, şifalı sularda erimiş haldeki mineraller, süs taşları ve yapı taşları doğal ortamdan elde edilmiştir. Ayrıca Mermer, Kalker, Ponza, Granit, Bazalt, Lületaşı, Oltu taşı vb. taşlar doğal kaynaklardan elde edilerek işlenmesiyle doğrudan taş dayalı bir sanayi faaliyeti ortaya çıkmıştır.” İnsanoğlu varoluşundan bu yana doğal taşları değişik amaçlar için kullanmıştır. İnsanlık tarihinin ilk devirleri kullandıkları taşlara göre adlandırılmıştır; Yontma Taş Devri, Cilalı Taş Devri Bakır Devri, Tunç Devri, Demir Devri vs.” (Organ vd.2019:1).

“Yer kabuğunda çok sayıda metalik ve metalik olmayan madenler vardır. Her dönemde insanlar tarafından kullanılan bu madenlerin bir kısmı da volkanik faaliyetler sonucu meydana gelmiştir (Elmastaş, 2012:198). Taş, insan yaşamında barınmadan korunmaya, duygularını, mesajlarını geleceğe aktarmadan, sonsuz yolculuğunda bedenini emanet etmeye kadar sağlamlığın, sonsuzluğun, güvenin simgesi olarak çağlar boyunca insanla bütünleşen bir malzemedir. Eski Mısırlılar Aswan granitlerini, Urartular volkanik tüfleri, Hititliler bazalt taşlarını ve Helenistik dönem uygarlıkları mermerleri yoğun olarak kullanmışlardır (Karahana, 2018:2). Ayrıca doğal taşlar insanlık tarihi boyunca insan hayatında önemli yerlerde bulunmuş olup bunlardan camiler, kiliseler, idari binalar, hamamlar, kuleler, minareler, apartmanlar, köprüler, Mısır piramitleri, İnkâ tapınakları, Ayasofya, Sultanahmet, Selimiye Camii ile Efes harabeleri, Aspendos, Antik amfi tiyatroları vb. eserler yapılmıştır.

Bölgede. Kambriyen'den başlayarak Pliokuaterner kadar devam eden eksiksiz bir istif yer almaktadır. Güneydoğu Anadolu'nun yapısal özellikleri genellikle Kretase sonunda etkili tektonizma ile şekillendirilmiştir. Kuzeye doğru derinleşen duraysız şelf ortamında Eosen-Oligosen zaman aralığında plaketili kireçtaşı ve marn, kiltası, kumtaşı, killi kireçtaşı birimleri (Gaziantep Formasyonu) yapı denetiminde çökelmiştir. Bölgede Gaziantep Formasyonunun kireçtaşı üyesi Eosen-Oligosen'deki sığ denizel ve duraylı ortamda çökeline devam etmiştir. Kuzeydeki tektonizmanın etkisiyle Orta Miyosen'den Geç Miyosen'e doğru bölgenin yükselmesi ile karasal fasiyes etkili olmuş ve saha bugünkü yapısını kazanmıştır. İnceleme alanında genç yapı unsurları, Arap Levhasının Anadolu Levhasına çarpması ile başlayan, güneydoğudaki kuzey-güney kompresyonel rejimi içerisinde gelişmiştir (Gürpınar vd. 2004. s.160). (Harita 1).

kireçtaşının ileri derecede kırıklı ve çatlaklı durumu, karstlaşmanın da yaygın olması dolayısıyla her yerde yapıtaşı üretimi söz konusu değildir. Ayrıca taşın işlenebilir nemlilikte olması için yüzey altında ve yatay konumda bulunması gerektiğinden rastgele yerlerde ocak açılmaz. Bütün kısıtlamalara karşın, herhangi bir hesaplama ve planlama yapılmış değildir, ancak rezerv sıkıntısı olduğu söylenemez (Kazancı, Vd. 2014:28,29)

Üretim faaliyetlerinin en önemli özelliklerinden biri, bu alanda çok miktarda hammadde kullanılmasıdır. Bu nedenle, hammaddenin ekonomik olarak elde edilebileceği bir lokasyon bu faaliyetler için büyük önem taşımaktadır. Başka bir ifade ile, üretim faaliyetlerinin her hangi bir alanda yoğunlaşmasında hammaddenin türü ve miktarı önemlidir (Tümertekin, vd., 2005:431).Sanayi faaliyetlerinde hammaddenin varlığı bu ekonomik faaliyetin önemli ihtiyacıdır. Hammadde, sanayi faaliyetlerinin “sit'i”, başka bir ifade ile yer seçimi üzerinde de belirleyici olmaktadır. Özellikle de söz konusu sanayi tesisi, taş ve toprağa dayalı sanayi kolunda (çanak, çömlek, çini porselen, cam ve cam ürünleri, çimento sanayi vs.) faaliyet gösteriyorsa hammaddenin önemi daha da artmaktadır. Çünkü burada belirtilen sanayi dalının önemli bir özelliği imalat aşamasında hammadde kaybının büyük olmasıdır. Tesisin hammadde kaynağından uzakta olması durumunda, değeri düşük olan ve ağırlık ile hacminden kaybeden hammaddenin taşınması maliyeti artırmaktadır. Bu da söz konusu tesisin hammaddenin yakınında kurulma zorunluluğunu doğurmaktadır (Tümertekin, vd., 2005:432).

Şanlıurfa ili ve yakın çevresinin jeoloji haritasına bakıldığında Güneydoğu Anadolu bölgesinin genelinde olduğu gibi Eosen-Miosen yaşta kireç taşının yoğun olduğu görülmektedir (Harita 1) Çalışma alanındaki taş kesim ocakları (Evren Taş, Asri Taş, Taşbaba, Sinan Taş) Şanlıurfa şehri yakın çevresindeki Evren Sanayi Sitesi yakınlarında yer almaktadır. Bunlardan sadece iki tanesi Bozova ilçe merkezinin 3 km güneyindeki Bulancak (Bager) köyünde olup Armanatür Taş ve Seferoğlu Taş ismi altında faaliyet göstermektedirler.

Kalker formasyonunun çalışma alanına geniş alan kaplaması, kalın ve yatay tabakalar halinde bulunması, kolay kesilebilmesi, fazla enerjiye ihtiyaç göstermemesi, uzun ömürlü olması ocaktan çıkarıldıktan sonra hava ile teması sonucu zamanla sertleşmesi vb. olumlu nedenlere bağlı olarak kireç taşı eskiden beri yapı malzemesi olarak kullanılmaktadır. Kuzeyde Şanlıurfa Platosu ile Harran Ovasının kesişim yerinde kurulan, Şanlıurfa şehri ve şehri koruyan tarihi surlar dâhil bütün meskenler sözü edilen taşlardan imal edilmiştir. Bu taşlardan imal edilen Geleneksel Urfa Evlerinin bir bölümü Kültür Bakanlığınca sit alanı olarak tanımlanmıştır. Bunların önemli bir bölümü ise butik otel, kafe, konukevi ve lokanta olarak hizmet vermektedir Harran Ovası grabeninin doğusunda Tektek Horstu, batısında ise Çaykuyu Horstu

bulunmaktadır. Şanlıurfa şehrinin sırtını dayandırdığı Çaykuyu Horstunun doğu yamaçlarında tarihi dönemlerden bu yana açılmış bulunan kapalı galerilerden elde edilen malzemelerden yararlanılmıştır. Sözü edilen mağaraların çok önemli bir kısmı günümüzde küçük ve büyük baş hayvan beslenme alanları olarak kullanılırken az bir bölümü ise düşük gelirli aileler tarafında ikametgâh olarak hizmet vermektedir (Güzel 2013:572 - Harita.1).

Harita1: Şanlıurfa İli ve Yakın Çevresinin Jeoloji Haritası

Kaynak: Türkiye Jeoloji Haritası, M.T.A Genel Müdürlüğü

Bunlara ek olarak Kanlı Mağara Deresi, Kasarcı Deresi ve Ehber Deresinde de yoğun bir şekilde taş ocaklarına rastlanılmaktadır. Halk arasında yaygın bir efsanesi olan Kanlı Mağara ile yüzyıllardan beri mesire yeri olarak kullanılan Şakşak, İpek, Direkli, Nalbant Harabası, Şahan Yuvası, Hamam Mağarası, Köko'nun Mağarasıdır. Ayrıca Yıkık Mağara, Dabbak Mağarası, Göncü Mağarası, Ceylan Mağarası, Şekerli Mağara, Soğuk Mağara, Ağaçalı Mağara, Dede'nin Sarnıcı Mağarası, Hacı Abbasın Mağarası, Develik Mağarası, Hacı Kâmillerin Mağarası, Dip Karlık Mağarası ve isimsiz yüzlerce mağara buradaki önemli taş ocakları arasında yer almaktadırlar (Turgut, Vd. 2006:1).

Sözü edilen yapı Taşları beyaz ve beyaz-kırmızı karışımlı, asırlarıdır birçok eski binada taşıyıcı yapı elemanı olarak kullanılmakta olup çok muteber bir yapı elemanı olarak kabul görmektedir. Taşın bu güvenilirliği gerçekten iyi bir yapı malzemesi olmasının yanında işlenme ve teminindeki kolaylıktan da kaynaklanmaktadır. Ayrıca hem bölgedeki diğer illere satılmasının yanında bölge dışına da pazarlanması nedeniyle şehrin ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Sözü edilen taşın günümüzde taşıyıcı bir yapı elemanı olmanın ötesinde yapıları kaplama ve süsleme malzemesi olarak ta kullanılır. “Sözü edilen kireç taşında SiO_2 , Al_2O_3 , Fe_2O_3 , CaO , MgO gibi bileşikler bulunur. Biri birinden fazla uzak olmayan birçok yeni taş ocağından alınan numunelerde, Urfa taşının tüm ocaklardan alınan numunelerin tıpatıp aynı özellikleri

taşımamakla birlikte fakat bunların fiziksel ve kimyasal özelliklerinin birbirine yakın olduğu görülmüştür” (Turgut., P. Vd. 2006:19, 23).

Foto.1: Ahır ve Sayfiye Amaçlı kullanılan Balıklıgöl Batısındaki Eski bir Taş Ocağı

Foto. 2: Elâzığ Kırşalında Urfa Taşı ile Yapılan Bir Konak (ruhatasi.com)

Ocaktan ilk çıkarıldığında yumuşak olan bu taşların kesilmesi ve şekillendirilmesi için fazla enerjiye ihtiyaç duyulmaması ekonomik anlamda olumlu bir durumdur. Taşın ocaktan alındıktan sonra atmosferin etkisiyle zamanla sertleştiği görülmüştür. “Olağanüstü bir gelişme olmadığı takdirde, enerjinin giderek daha da pahalı olacağı göz önüne alınırsa, zaman içerisinde ısı kayıplarının para eşdeğeri, daha uygun malzeme kullanılmasının ilk yatırım maliyetine getirdiği ek maliyetle kıyaslanmayacak ölçüde büyük olacaktır (Adin,2007:13).

Sözü edilen Urfa Taşının bir bölümü sert ve kırıklı -çatlaklı özellikte olup daha çok eski avlulu evlerde zemin döşeme taşı olarak kullanılmıştır. Daha yumuşak ve çatlaklı özellik göstermeyen taşlar ise kâgir yapı malzemesi olarak kullanılmasına karşılık, günümüzde daha çok kaplama ve dekorasyon amacıyla kullanılmaktadır. Bu da taşta fazlaca bir ağırlığın yüklenmediğini göstermektedir. Kâgir yapılarda kullanılan taşın TS11137 de istenen asgari basınç değerine sahip olmayıp ona yakın dayanım değerleri sağlamaktadır. Fakat tarihi yapılarda taşıyıcı duvar kalınlığı 60-70 cm olduğundan bu olumsuz etkinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Yapılan araştırmalarda, porrozitenin artması sonucu kayanın mukavemetinin azaldığı ve kaya içinde gerilmelerin oluşmasına neden olduğu görülmüştür. Porrozitenin artmasıyla atmosfer etkilerine karşı direncin düştüğü de bilinmektedir. Ayrıca porrozitenin artması, kayanın düşük yoğunluk kazanmasını sağlamakta ve bunun yanı sıra ısı ve ses iletkenlikleri üzerinde etkili olmaktadır (Tarhan, 1996:74). Urfa taşının basınç dayanım değerleri kuru ve ıslak durumlarda değişim gösterir. Urfa taşı ıslanınca sahip olduğu dayanım değerlerinin az bir kısmını kaybetmektedir. Taşın kuru iken gösterdiği ortalama 19 MPa olan basınç değeri 15 MPa civarına gerilemektedir. Sözü edilen taş ağırlığının ortalama ağırlığının %8 civarındadır. Taşın Devirli donma-çözülmeden sonraki ağırlık kaybının %0.07 ila %0.08 arasında değişim göstermesi sözü edilen yapı malzemesinin sadece sıcak bölgeler için değil soğuk bölgelerde de kullanılabileceğini göstermektedir. Ayrıca bu taşın sahip olduğu gözenekler nedeniyle ısı özellikleri bakımından birçok taştan daha kullanışlı olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle özellikle yaz mevsiminde bölgede gündüz görülen ortalama 42° C sıcaklıklara rağmen Urfa taşıyla yapılan evlerin içi daha serin olmaktadır (Turgut., Vd. : 2006:2). Gözenekliliğin bazı faydalarına karşılık birçok zararları da vardır. İçine fazla miktarda su alması sonucunda malzemede çatlama, yüzeyde tozlanma ve kabuk halinde dökülme veya taşın zamanla dağılması söz konusu olabilir. Su emme kapasitesi

(gözeneklere giren suyun donma ile neden olduğu çatlak vb.) açısından standartlarda verilen değerlerin içinde olup iç ve dış cephelerde kullanılması uygundur. Aynı şekilde ısı iletkenliği ve ısı yayılım değerleri standartlar içinde ve iyi kaliteli beton seviyesindedir. Urfa Taşı (Nahit taşı) sertlik derecesine göre üç farklı alanda kullanılmaktadır. Yumuşak taşların motifte, orta düzeydeki sertliğe sahip olanların duvar yapımında ve en sert olan taşlarında zeminlerde döşeme taşı olarak kullanılmaktadır (Turgut., Vd. : 2006:19).

3.2. Şanlıurfa ve Bozova'daki taşçılık faaliyetleri

Harran Ovası ile Şanlıurfa Platosunun geçişinde su imkânlarına bağlı olarak kurulan Şanlıurfa şehrindeki eski ikamet, inanç, ticaret- sanayi alanlarının tümü ve Şanlıurfa surlarının yapı malzemesi tamamen şehrin batısındaki ocaklardan temin edilmiştir.¹ Hasta olan kral Abgar Hazreti İsa'ya şifa bulmak için müracaatta bulunmuştur. Hazreti İsa'nın da ona iyileşmesi için dua ettiği ve şehri kutsadığı rivayet edilmektedir². Bu nedenle kutsanan bu şehrin dışarıdan gelen tehlikelere karşı korunduğu inancı Hristiyan düşüncesinde yaygın hale gelmiştir.

Çaykuyu Platosu olarak adlandırılan bu alandaki yamaçlardan Harran ovasına doğru açılan vadilerin her iki yamacında gerek açık gerekse kapalı galeriler halinde insan gücüne dayalı olarak işletilen bu alanlardan yapı taşı elde edilmekteydi. Günümüzde eski taş ocaklarının tümü ulaşım zorluğu nedeniyle üretim dışı kalmışlardır. Sözü edilen bu eski alanlardan kapalı galeriler şeklinde olup tümü ikamet ve hayvancılık amacıyla kullanılmaktadır. Yeni taş taş ocakları ise Şanlıurfa-Gaziantep karayolunun Evren Sanayi Sitesi civarındaki alanlara yoğunlaşmıştır. Sözü edilen ocaklardan kesilen taşlar, Bediüzzaman mezarlığı, Eyyubi'ye mezarlığı ve Yeni mezarlık (Asri mezarlık) civarındaki atölyelerde mezar taşı olarak işlenmektedir. Sözü edilen kireç taşı işleme atölyeleri mezarlıkların giriş ve çıkışında yer almaktadırlar.

Taş işçilerinin kendi aralarında oluşturduğu piyasanın merkezi Samsat Kapı meydanındaki işçi kahvehanedir. Özellikle sabahları taş işinde çalışmak isteyenler buraya gelerek iş beklemektedirler. İşe yeni başlayan bir eleman önce taş üretim ocaklarında çalıştırılmaktadır. Şantiyelerde amelelikle başlayan bu süreç 4-5 yıl içinde yapı ustası olarak devam etmektedir. Suriye'nin özellikle Halep Vilayetinden gelenler taş işçiliğini Ermeni taş ustalarından öğrenmiş olup özel amaçlı elektrikli el aletleriyle daha detaylı işçilik yapabilmektedirler. Şanlıurfa'daki ince taş işçiliği Suriye'den gelenlerin işçiliğine oranla bir hayli geridir. Suriyeli işgücünün gelmesiyle birlikte işçilik fiyatlarındaki düşüşe paralel olarak özellikle kırsal kesimdeki köy yerleşim alanları ve monokültür tarımsal üretimin yapıldığı bağ evlerinde kalker taştan ev yapımında büyük miktarda yararlanılmaya başlanmıştır. kırsaldan ve il dışında gelen işyeri, otel, lokanta, kafe ve konut yaptırma isteği Suriye kökenli işçiler vasıtasıyla sağlanmaktadır.

¹ Hatta Urfalı Mateus Urfa surlarının sağlamlığından şöyle söz etmektedir. "Sultan(Alparslan) surlara karşı mancınıklar ve diğer aletler kurdurdu, on arabanın üzerinde ağaçtan bir kule yaptırdı. Daha sonra bu arabayı surlara doğru sürerek içeriye girmeye çalıştı. Sultan 50 gün Urfa'ya karşı şiddetli hücumlar yaptı fakat bir şey elde edemedi" (Urfalı Mateos Vekayi-namesi : 2000:140).

² "Ne mutlu sana Abgar ve Edessa adındaki kentine! Ne mutlu beni görmeden bana inanmış olan sana! Çünkü sana devamlı sağlık bahşedilecektir. Senin yanına gelmem konusunda bana yazdıklarına gelince; bilesin ki, görevlendirilmiş olduğum her şeyi burada tamamlamak ve bu işi bitirdikten sonra beni göndermiş olana, Baba'ya dönmem gereklidir. Sana (ıstıraplarını) hastalıklarını iyileştirmek, sana ve seninle beraber olanlara ebedi yaşam bahşetmek, ayrıca senin kentine dünyanın sonuna kadar düşmanlar tarafından boyun eğdirilmemeyi sağlamak üzere havarilerimden birisini, Thomas da denilen Adday'ı göndereceğim. Âmin, efendimiz İsa'nın mektubu" (Von Oppenheim 1914, Kürkçüoğlu 2002: 138).

Taş ocakları Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığından hektar bazında kiralanmaktadır. İlk etapta 10 yıllığına kiralanmış kireç taşı alanlarının kiralanma süreleri daha sonra 15 yıl olarak uzatılmaktadır. Kiralanma ücretinden ayrı olarak sözü edilen ocaklardan elde edilen kâr gelirinin %3 lük miktarı devlete verilmektedir (Tablo:1).

Tablo 1: Şanlıurfa Ve Bozova Civarındaki Taş Ocaklarındaki Günlük Üretim ve Çalışanların Sayısı

Taş Ocağının Adı	Bulunduğu Yer	Günlük Üretim Miktarı(M3)	Çalışanların Sayısı
Urfa Taş	Evren sanayi sitesi batısı	14 m ³	20
Asri Taş	Evren sanayi sitesi batısı	17 m ³	22
Taş Baba	Evren sanayi sitesi batısı	12m ³	14
Evren Taş	Evren sanayi sitesi batısı	14m ³	17
Sinan Taş	Evren sanayi sitesi batısı	10m ³	12
Reha Taş	Şanlıurfa-Gaziantep karayolu	10m ³	12
Seferoğlu Taş	Evren sanayi sitesi batısı ve Bozova	10m ³	13
ArmatürUrfa Taşı	Bozova Kargaç semti	17 m ³	22
Saftaş madencilik ve taş ocağı	Çalışkanlar, Gaziantep-Şanlıurfa yolu	10 m ³	13
		Günlük: 114 m ³	Toplam: 145

Kaynak:2020 yılında Alanda yapılan Mülakatlar

Tablo 1 den anlaşıldığı gibi profesyonel anlamda taş kesim ocaklarına sahip 9 adet firma bulunmaktadır. Bunların çoğunun sahibi babadan kalma meslekleri icra ettiklerinden bunların kuruluş tarihleri eskiye dayanmaktadır. Bunlar daha önceleri şehrin batısındaki taş ocaklarından ilkel usullerle elde ettikleri taşları şehir mezarlıklarının giriş kapılarındaki küçük atölyelerde yapı ve mezar taşı üretmekteydi. Günümüzde turizm sektörünün değer kazanmasıyla birlikte Urfa taşına olan talebe bağlı olarak eski ocakları tamamen terk edilerek modern makinelerle hem ilin hem de Türkiye’deki muhtelif noktalara hizmet verilmektedir. Türkiye’de yeterli tanıtımın yapılmasıyla birlikte taşa olan ihtiyaç artacağından dolayı bunların hem kapasitelerinde hem de sayılarında artışların olacağı beklenmektedir. Böyle bir durumda Urfa taşının üretim miktarının artışına bağlı olarak yöreye ve ülkeye sağlayacağı katma değer miktarı artacak ayrıca yeni iş sahaları açılmış olacaktır.

Günlük 114 m³ taşın üretildiği bu ocaklarda, taşın kesilmesinde, taşınması, paketlenmesi, yüklenmesi, taşınması vb. işlerde toplamda 145 işçi ve teknik eleman çalışmaktadır. Mezarlıkların girişlerinde ise 25 civarında teknik eleman taşların şekillenmesinde görev yapmaktadır. Eski eserlerin tamir edilmesi, yeni yapıların inşasında çalışanların sayısı kesin olmamakla birlikte 50 kişinin üstündedir. Suriye iç savaşı ile birlikte güvenlik problemi nedeniyle; Şanlıurfa’ya gelen Suriyeli taş işçisi sayısı 200 civarındadır. Bunlar ocaklarda

çalışmayıp eski yapıların tamirinde, kırsal alanlardaki bağevi yapımında, şehir içinde yeni camilerin yapımında çalışmaktadırlar. Bazen de Şanlıurfa dışında tutulan işlerin yapımında taşeron olarak görev almaktadırlar.

Tablo 2: Şanlıurfa’da El işçiliği İle Üretim Yapan Atölyeler

	İşletmenin Adı	Adresi	Günlük Üretim	Çalışan
1	Urfa taş işletmesi	Yeni aile mezarlığı	10 m	7
2	Acem taş 2 işletmesi	Yeni aile mezarlığı	5 m	3
3	Acem taş 1	Harran kapı aile mezarlığı	4 m	2
4	Nihat usta işletmesi	Harran kapı aile mezarlığı	4 m	2
5	Ahmet Ot işletmesi	Bedüzzaman aile mezarlığı	4 m	2
6	Sinan usta	Beddüzaman aile mezarlığı	5 m.	3
7	Deniz Taş	Yeni aile mezarlığı	3 m.	2
	Toplam		35 m	21

Kaynak: Yerinde yapılan mülakatlardan derlenmiştir (2020)

Bir yerde taş ocağının kurulabilmesi için yeterli bir sermayenin yanında yetişmiş işgücü, Pazar ve ulaşım imkânlarına ek olarak modern donanımlara da ihtiyaç vardır. Çünkü faaliyetin modern makinelerle yapılması gerekmektedir. El işçiliğinin zahmet ve fazla emek gerektirmekte hem de seri üretim için üretimde makineli sisteme geçilmesi gerekmektedir. Önceleri sadece ocaklarda makine sistemi ile çalışılmaktaydı. Taşların yontularak şekil verildiği atölyelerde ise sadece el işçiliği ile üretim yapılmaktaydı. Suriye’de iç savaşın çıkmasıyla birlikte ülkemize gelen yabancı ustalar ise daha ziyade atölyelerde çeşitli elektrikli ekipmanlar kullanmaktadır. Bu yeni duruma ayak uyduran işletme ise yeni mezarlık civarında mezar taşı üretimi yapan Urfa Taş işletmesidir (Tablo:2, foto. 3-4). Bu tarz küçük işletmeler de makineli sisteme geçilmediğinde seri üretim görülmemekte ve bu da çok fazla iş gücüne gereksinimine neden olmaktadır. Günümüzde ise özellikle şekillendirilmesinde ve üzerlerine Latince ve Arapça yazı yazılmasında kullanılan CNC tezgâhları çalışanlara büyük kolaylıklar sağlamakta ve giderlerin azalmasına neden olmaktadır. Günümüzde üretim açık işletme yöntemiyle yapılmaktadır. Doğal taş üretimi için önce üst tabakalardaki bozulmuş kısımlar alınmakta, daha sonra üretime geçilmektedir. Bu işlem uzun zaman almaktadır. Doğal taş üretiminde beton kesme makineleri esas alınarak tasarlanan makinelerde taşın yapısı incelenerek o özelliklere uygun motor gücü, devir ve bıçak seçimi yapılmaktadır. Üstten kesme ve alttan kesme olarak iki makine kullanılmaktadır. Foto. 4 de görüldüğü gibi kullanılan bu makinelerle istenilen miktarda ürün elde edilebilmektedir. Ocakta üretilen bloklar boyutlara göre tasnif edilip atölyelerde siparişe göre kesilerek kullanıma hazır hale getirilmektedir.

Foto 3: Taşlara yazı ve şekil eşlemede kullanılan CNC tezgahı el işçiliğine bağımlılığı ortadan kaldırmıştır.

Foto.4: Taş ocağından yatay ve dikeyde taş kesim faaliyetleri(<http://ruhatasi.com/sayfalar-Urfa-Ta-Nedir->) 02.09.2020

Makinaların taş işçiliğinde kullanılmasıyla el işçiliğine olan bağımlılık gittikçe azalmakta, kısa zamanda taşlara istenilen ölçüde ve yazı karakterinde yazı ile süslemeler yapılabilmektedir. Bu makinalar yardımıyla CNC³ tezgâhına yüklenmemiş olan programlama dili kullanılarak taşta istenilen boyutta, işleme hızı ve arzu edilen büyüklükte yapılmaktadır. Sözü edilen tezgâhların piyasaya sürülmesiyle birlikte özellikle mezar taşı yapımında ve taşta yazı ve şekil işlemede el işçiliğine olan bağımlılık azaldığından yakın zamanda çalıştırılan işçi sayısında azalmalara neden olacağı açıktır.

Foto. 5: Atölyede taşların istenilen ebatta küçültülmesi(<http://ruhatasi.com/sayfalar-Urfa-Ta-Nedir->

Foto. 6: Geleneksel Urfalı Evi Güneyi Bölümü (<https://www.google.com.tr/url?sa=i&url>)

Özellikle mezar taşları üzerindeki Arapça yazıların işlenmesinde kullanılan eski şablonlara artık ihtiyaç duyulmamaktadır. Makinadaki programlama dili kullanılarak yazılar taşta daha derin bir şekilde yazıldığından dolayı erken silinmesi mümkün olmamaktadır.

³ Günümüzde tarım ve diğer insan iş gücü gereksinimini azaltmak ve seri imalata yani fabrikasyona geçebilmek için makinalar ve bu makinalar için takım tezgâhları tasarlanmıştır. Diğer makina sanayi ve otomotiv sanayinden sonra tarım makinaları imalatında da kullanılmaya gereksinim duyulmuştur. Bu tasarımcıların amacı insan gücünü daha hızlı, güvenilir ve verimli aletlerle değiştirmek olmuştur. Bu olay genellikle "Bilgisayar Destekli Nümerik Kontrol" olarak isimlendirilir. Kısa adlandırılması ise CNC' dir. Bu tür takım tezgâhları diğer sanayi kollarından sonrada tarım makinaları ile taş işleme sanayine sıçramış ve üreticileri bu tezgâhlara yatırım yapmaya sevk etmiştir. Bu sayede tarım makinaları sanayi Avrupa standartlarına yaklaşma eğilimi göstermiş ve imalatı seri, hatasız üretime başlanmıştır (<http://www.mudinmakine.com/cnc+tezgahlari.html>).

İşlenmeye hazır hale getirilen küçük bloklar, işleme atölyelerinde öncelikle hazır şablonlarla, verilecek şekle göre işaretlenirdi. İşaretlenmiş bloklar, keskiler vasıtasıyla işçiler tarafından şekillendirildi. Kalker taşı yapı itibarıyla, kolay tıraşlanabilir ve şekil verilebilir olduğu için, diğer taş işleme yöntemlerine göre daha kolay olduğundan tercih edilir” (Kaya, vd. 2008:3) Foto.: 5).

3.3. Turizmin Şanlıurfa ekonomisine olumlu etkileri

Turizmin ülke bölge ve yöre ekonomilerindeki yeri ve önemi gün geçtikçe artmaktadır. Turizmin ekonomik getirisi ülkemizde turizmin çeşitlenmesini sağlamış aynı zaman da bölgesel eşitliğin sağlanmasında da önemli bir etken olmuştur. Sanayi devrimi ile birlikte hız kazanan turizm faaliyetleri özellikle 1950’den sonra ülkeler için önem arz etmeye başlamıştır. Dünya turizm pastasından Türkiye’de yararlanmak için 1950’den sonra girişimlerde bulunmuş, şehirlerin turizm envanterleri oluşturmuş ve tanıtımlar düzenlemiştir (Aksoy, 1998 45). Turizm sadece sosyo-kültürel ve çevresel etkileri bünyesinde barındırmaz aynı zamanda çarpan etkisi denilen döviz katkısı, istihdam olanakları, hizmet sektörlerinde gelir ve girişimcilik üzerinde ekonomik etkilerde oluşturmaktadır (Piri, 2012:77). Ülkelere önemli ölçüde gelir getirici ve döviz kazandırıcı özelliğinden dolayı turizm politikalarında ekonomik yaklaşım yaygınlaşmaktadır. Günümüzde, ekonomik ve kitlesel bir olgu haline gelen turizmin ülke ekonomileri üzerinde gelir getirici, istihdam artırıcı ve çarpan etkisiyle tüm sektörlerle olan katma değer etkileri gibi olumlu etkileri bulunur (Kozak, 2012:26). Bundan dolayı turizmin ekonomik etkileri farklı açılarıyla irdelenmelidir. Turizmin istihdam etkisine geline; Turizm sayesinde, turizmde doğrudan hizmet veren işletmeler kendi ihtiyaçları için mal ve hizmet alımında bulunmaktadırlar. Bu durum, sadece turizm odaklı tesislerin yanında birçok sektörde de istihdamı olumlu anlamda etkilemektedir. Turizm sektörünün neden olduğu dolaylı istihdam etkisi ülkedeki gelir dağılımına, ekonominin yapısal özelliklerine ve turistik işletmelerinin ara malı kullanım oranına bağlı olarak belirlenmektedir (Shoyunchap, 2008:32).

İstihdam etkisi yerel halkın sektörde yer alması ve yerel halkın istihdam beklentisinin karşılanma derecesi ile ifade edilirken, doğrudan turizm istihdamı ve dolaylı turizm (turizme destek sektörlerinde) istihdamı olarak gözlemlenmektedir. Turizm ile ekonomiye kazandırılan dolarlar, mal ve hizmetlerin maliyetinin artmasıyla ve emlak fiyatlarının fırlamasıyla ekonomiyi kamçılar. Hatta bazı bölgelerde ekonomi aşırı hız kazanır (Korkmaz, 1990:395).

Turistik aktivitelerin artmasıyla birlikte gerek Kültür Bakanlığı gerekse merkez ilçe ile taşra ilçelerindeki belediyeler şehir merkezindeki turistik amaçla kullanmak amacıyla yörenin iklim ve sosyo-kültürel özelliklerini yansıtan tarihi hamam, okul, ev şehir içi ticaret hanları onarılarak turistin hizmetine sokulmaktadır (Foto. :6). Haliliye merkez ilçesi ile Siverek ve Birecik ilçe merkezlerindeki sokaklar restore edilerek hem orada yaşayan halkın hizmetine hem de turistin beğenisine sunulmaktadır. Ayrıca Turistlerin gelmesiyle özellikle Balıklıgöl civarında, çarşılarda ve hanlarda gezen yerli ve yabancı turistler lokantalarda yemek yemekte, kafelerde dinlenmekte, otellerde yatarak şehri ekonomik yönde bir canlılık sağlamaktadır.. Ayrıca özellikle Tektek Platosundaki tarihi alanları gezmek için yeni ulaşım güzergâhları inşa edilerek halkın da bu yollardan yararlandığı görülmektedir. Bunun sonucunda yeni oteller açılarak işsizler iş, sermaye sahipleri ise daha fazla gelir elde etmektedirler. Ayrıca özellikle geleneksel Urfa evlerinin turistik hizmetler için açılmasıyla birlikte turizmden elde edilen gelir miktarında artışlar olmasının yanında yüzlerce insana iş imkânı sağlamakta birçok yan sektöre de ivme kazandırmaktadır. Yöreye gelen turistik sayısının artması otantik meskenlere ilginin

çoğalmasıyla birlikte atıl durumda bekleyen birçok tarihi özellikli yapının tamir edilmesiyle Urfa taşına ihtiyaç gün gittikçe artmaktadır. Bunun sonucunda ise yeni taş ocakları açılmış bu ocaklarda kesim, taşıma, yontma ve yapı yapma işinde çalışacak insanlara çalışma alanları doğmuştur. Bunlara paralel olarak tarihi Harran şehri yapı taşlarının temin edildiği Bazda Mağaraları günümüzde turistik çekiciliği bakımından rağbet görmektedir. Yıllardan bu yana kazılan ve halen kazılmaya devam edilen plato yüzeyindeki Göbeklitepe Arkeolojik sit alanı Şanlıurfa'ya gelen yerli turistlerin günü birlik veya birkaç günlük gelmeleri ekonomik faaliyetleri olumlu etkilemektedir. Turistlerin özellikle tarihi sur içi çarşı ve hanlarda yaptığı alış verişler, sıra gecelerine katılmaları, Balıklıgöl (Halilu-rahman) civarındaki gezmeleri esnafa önemli gelirler sağlamaktadır. Günümüzde önemli bir ekonomik araç olan turizmin olumlu etkilerden biri de geleneksel sanatlarının gelişimine yaptığı katkıdır. Birçok örneği olmakla birlikte, bakırcılık, tespihcilik ve taşçılık el sanatının gelişiminde de turizmin önemli rolü olmuştur (Günel, 2011: 433:471).

3.4. Diğer yörelerin taş ve işçi talebinin karşılanması

Başta komşu iller olmak üzere, diğer bölgelerden de kireç taşına olan ilgi artmaktadır. Yörede olduğu gibi, bazı illerde özellikle turistik değer arz eden yeni konutların taştan yapılması isteğinin yanında yeni mezar taşı yapımında veya eski mezar taşlarının değiştirilmesi sürecinde mermer yerine kireç taşının tercih edilmeye başlanması ve tarihi eserlerin restorasyonunda kullanılması ile birlikte sözü edilen taşın talebi artmaktadır.

Şanlıurfa şehrinde üretilen taşların %80 il dışına pazarlanmaktadır. %20 ise il içinde mezar taşı yapımı, kırsal alanda bağ evi ve köy evi yapımının haricinde, Geleneksel konutların konuk evi olarak kullanılan mekânların restorasyonunda, eski köprü, cami, medrese vb. yapıların tamirinde kullanılır. İl dışına gönderilen taşların %60 ı restorasyon işinde % 40 ı ise butik otel, Villa ve yol boyu konaklama tesislerinde kullanılmaktadır. Urfa Taşının gönderildiği başlıca iller; Mardin, Siirt, Adıyaman, Antalya, Gaziantep, Hatay, Adana, Osmaniye, Muş, Mersin, Batman, Şırnak, Ankara, Yalova, Ankara Gölbaşı, Kayseri, Nevşehir, Yozgat, Kahramanmaraş, Diyarbakır Elazığ, İzmir ve İstanbul'dur (Tablo:3)

Foto.7: Yıkılan Bir Köprünün Urfa Taşıyla Restorasyonu. <https://www.star.com.tr/yerel-haberler/arabandaki-tarihi-kopru-restore-ediliyor-119730/>

Foto.8: Urfa Taşı ile yapılmış Modern Bir Mesken Kaynak: [https://www.armanatur.net/hakkimizda/\(02.09.2020\)](https://www.armanatur.net/hakkimizda/(02.09.2020))

Tablo 3: Şanlıurfa'daki Özel Bir Firmanın İl Dışında Bitirdiği Bazı Projeler

	Yapının Adı	Yapının Bulunduğu Yer
1	Fatih Rezidans	İstanbul
2	Antepia (Sinpaş) site girişi	Gaziantep
3	Eski Değirmen Evi	Adıyaman
4	Akçahan	Anamur/Mersin
5	Güllüoğlu Baklavacılık	Gaziantep
6	Perre Antik Kenti Yönetim Binası	Adıyaman
7	Nihayet Tahmazoğlu Camii	Gaziantep
8	Caferpaşa Camii	Adana
9	Nadir Doğan Villası	Antalya
10	Karagöz camii	Karaman
11	Toki Konutları 2.ve 3. Etap	Nusaybin/Mardin
12	Semercioğlu Camii	Mardin
13	Sokak Düzenleme Çalışması	Gaziantep
14	Zübeyir Özbey Konağı	Adıyaman
15	Şeyh Ali Kara Türbesi	Malatya
16	Abu-Sadık Türbesi	Adıyaman
17	Tekstil Kent Ensar Cami	Gaziantep
18	Şeyh Faraç Camii	Siirt
19	Turgut Özal Üniv. Camii	Malatya

Kaynak: [https://www.armanatur.net/hakkimizda/\(02.09.2020\)](https://www.armanatur.net/hakkimizda/(02.09.2020))

“Gaziantep şehrinde “2000’li yılların başından itibaren restorasyon çalışmaları çoğalmış ve bu durum tarihi doku üzerinde bir farkındalık oluşturmuştur. Kültürel miras bilincinin canlandırılmasında katkı sağlayan ve hızla gelişen uygulama sürecinde, uygulanan detaylar, tercih edilen malzeme türleri, özgünlük, kentsel kimlik ve sürdürülebilirliğin korunması açısından önem arz etmektedir. Temel yapı malzemesi olan yöresel kireç taşı ocaklarının aktif olmaması veya kapatılması nedeniyle restorasyon çalışmalarında genellikle Urfa’daki taş ocaklardan getirtilen taşlar kullanılmaktadır” (Yetki vd.2019:132). Son yıllarda Mardin ilinde de özellikle Midyat ilçe merkezinde de söz konusu taşçılık faaliyetleri gittikçe artmıştır. Örneğin “Armanatür Urfa Taşı” firmasının hem taş hem de yapı işçiliğini üstlendiği projelere baktığımızda Ülkenin farklı yörelerine hizmet götürdüğü anlaşılmaktadır (Tablo 3).Yukarıdaki

tablodan kültürel eserlerin korunması tamir ve bakımlarının yapılması yanında yeni eserlerinde yapımında söz konusu taşın kullanıma uygun olduğu anlaşılmaktadır (Foto.:7).

Ocaklardan çıkarılan taşlar ulaşım araçlarıyla istenilen alana ulaştırıldıktan ince işçilik bakımından kendilerini geliştirerek modern el aletleri kullanan özellikle Suriye'nin Halep ilinden gelen işçiler il dışındaki yerlere gönderilerek bir yandan eski eserler tamir edilmekte diğer yünden ise yeni eserler ortaya konmaktadır. Urfa taşı sadece eski veya tarihi görünümlü mekânlarda kullanılmaz ayrıca modern inşaat sektöründe kullanıldığında çok etkileyici özelliklere sahip olduğundan fazla talep görmektedir. Bu konuda yapılan uygulamalar insan üzerinde derin izler bıraktığından dolayı fazla tercihe neden olmaktadır (Foto.:8).

4. SONUÇ

Güneydoğu Torosların güneyinde yer alan Şanlıurfa ili Karacadağ su bölümü çizgisinden itibaren Türkiye-Suriye sınırına kadar devam eden geniş bir alanı kapsadığı için içinde doğal ve beşeri zenginlikler barındırmaktadır. Bu doğal zenginliklerden biride Mardin'inin doğusundan başlayarak Şanlıurfa üzerinden Gaziantep platolarına kadar devam eden Eosen yaştaki kalker formasyonlarıdır. Sözü edilen bu formasyon bulunduğu alana göre jeologlar tarafından farklı isimlerle isimlendirilmiştir. Örneğin doğuda buna Midyat formasyonu denilirken batıda ise Birecik ve Gaziantep formasyonları denilmektedir. Söz konusu formasyonlar birçok yerlerde fazla kırıklı ve çatlaklı özellikler gösterdiğinden yapı taşı olmaya pek elverişli değildir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Eosen yaştaki kalker formasyonlarından elde edilen yapı taşlarından binlerce yıldan bu yana çeşitli şekillerde yararlanılmaktadır. Doğal ortamda bolca bulunan ve ocaktan çıkarıldığında kolay işlenebilen, işlenirken fazla enerjiye ihtiyaç göstermeyen söz konusu taşlardan Gaziantep, Şanlıurfa, Birecik ve Mardin ile Midyat'ta fazlaca yararlanılmıştır. Günümüzde eski feodal yapıyı konu edinen film ve diziler geleneksel tarzda inşa edilen konaklarda çekilerek insanların beğenisine sunulmaktadır.

Bir yerde insan sağlığı için en güzel meskenler bulunduğu yörenin doğal ve beşeri özelliklerine uyum gösteren meskenlerdir. Bu yönüyle meseleye bakıldığında yörede binlerce yıldan bu yana kullanılan geleneksel meskenler insanların ilgisini çekmektedirler. Günümüzde Şanlıurfa şehrinde yeniden restorasyonları yapılan onlarca geleneksel konut lokanta, kafe ve butik otel olarak hizmete sunulmuştur.

Urfa Taşı klasik yapılarda modern yapılarda kullanıldığı gibi modern yapılara da rahatlıkla uyum sağlayabilmektedir. Dayanıklı olmasının yanında kolay işlenebilir olması bu taşın en önemli özelliklerindendir. Ayrıca rezerv hammadde bakımından geniş alanlara sahiptir, hammaddenin bulunduğu alanlar genelde kıraç alanlar olup ekim- dikim alanları değildir. Genellikle mera ve çıplak kayalık alanlara tekabül etmekte olup hazine arazileridir. Kolay işlenebilir olmasının diğer bir avantajı ise eski yapılarda da kullanılmasına olanak sağlanmasıdır. Bu sayede estetik yapıyı bozmadan restorasyon çalışmaları yapılabilmektedir. Bu alanda tercih edilmesinin diğer bir nedeni ise sağlam ve uzun ömürlü olmasıdır.

Kültürel mirasın korunması tamir ve bakımlarının yanında gelecek nesillere yeni eserler miras bırakmak için hem yurt içinde hem de yurt dışında Urfa taşından yararlanılmaktadır. Söz konusu taşın, yurtdışına tanıtımı iyi bir şekilde yapılırsa, soğuk iklimlere uyum sağlayabilen bu yapı malzemesi ihracat 'ta çok önemli miktarda konu olabilir. Bu konuda yöre belediyelerinin Halk Eğitim Merkezlerinde taşçılık ile ilgili kurslar açarak iş arayan insanlara yeni beceriler kazandırılmalıdır.

Söz konusu taşlardan daha verimli şekilde yararlanabilmek için Şanlıurfa il sanayi müdürlüğü kontrolünde uzmanlarca ilin rezerv alanları tespit edilerek rezerv miktarları belirlenmelidir. Bu rezerv alanları kalite ve kullanım amaçlarına göre belirlenmelidir. İlk etapta yeni planlanan kamu binalarının dış cephesi bu taşlarla kaplandığında hem otantik bir görünüm elde edilir hem de bu binaların dış cephesinde uzun yıllar boya-badana ihtiyacı olmaz. Ayrıca sözü edilen taşlar yörenin iklim özelliklerine uygun bir yalıtkanlık sağladığından dolayı mekânların iklimlendirmesi için uygun yapı malzemesidir. Böylece meskenlerin iklimlendirilmesi için fazla enerjiye ihtiyaç duyulmaz.

Valilikçe ildeki kamu binaların dış cepheleri Urfa Taşı ile kaplaması teşvik edilmelidir. Böylece özel sektörün dikkati bol rezerv arz eden bu sahaya yönlendirilebilir. Böylece modern yapıların yapılmasına da uygun bir materyal olan Urfa taşına olan ihtiyaç artacağı için daha fazla ocak ile istihdama büyük bir katkı sağlanmış olacaktır. Ayrıca Şanlıurfa dışında faaliyet gösteren Şanlıurfalı özel girişimcilerde bulundukları yerlerde Urfa Taşını kullanmaya teşvik edilmelidir. Çünkü yer yer Şanlıurfa dışındaki mekânlarda bu taşın kullanılması olumlu sonuçlar doğurduğu bilinmektedir. Örneğin özel okulların girişlerinde, kafe ve lokantalarındaki örnekler gelecek için umut vermektedir. Yine gerek merkez ilçede gerekse taşra ilçelerde belediyeler tarafından Urfa taşıyla yapılacak saat kuleleri, otobüs durakları, çeşmeler, sebiller ve tarihi eser görünümlü bazı yapılar taşta olan ihtiyacı artıracığından insanlara yeni istihdam alanı da açılmış olacaktır.

Türkiye'nin muhtelif yerlerinde açılan yapı fuarlarında Urfa taşının tanıtımı yapılarak hem eski hem de modern yapılarda kullanabileceği uygulamalı olarak gösterilmelidir. Ayrıca On yıldan bu yana Suriye iç savaşı nedeniyle Gaziantep, Kilis, Hatay Mardin ve Şanlıurfa illerinde ikamet eden taş ustalarından bu mesleğin incelikleri modern yöntemlerle gençlerimize öğretilerek nitelikli işgücü oluşturulmalıdır.

Şanlıurfa şehrinin batısındaki ilkel usullerle kazılan Galeriler şeklindeki eski taş ocakları hayvan ahırları olmaktan çıkarılarak turist dinlenme alanlarına dönüştürülürse günümüzde taşçılık imkânlarından faydalandığı gibi geçmiş tarihi kapalı mekânlarından da yararlanılabilir. Sözü edilen mekânlar lokanta, kafe, düğün salonu vb. amaçlarla kullanıma açılmalıdır. Eski taş ocaklarının bulunduğu alandaki Topdağı civarı Şanlıurfa şehrini panoramik olarak gördüğünden dolayı buraya şehri simgeleyen bir kule yapılarak gelen turistlere şehrin seyir zevki sunulmalıdır. Zira bu tarihi ocaklar kış mevsiminde sıcak yaz mevsiminde ise önemli ölçüde serin olmaktadır. Ayrıca adı geçen ocaklar Şanlıurfa şehrine hâkim olan Çaykuyu Platosu yamaçlarında yer aldığından dolayı şehri panoramik olarak görmektedirler. Bu alanlardaki Özellikle gece görüntüsü insanlar üzerinde etkili olmaktadır. Söz konusu alan ağaçlandırılarak şelalelerle zenginleştirilip uygun ulaşım ile desteklenerek turizmin hizmetine sunulmalıdır. Özellikler yaz mevsiminin sıcak gündüz ve gecelerinde bu niteliklere sahip turistik bir alanın turistler üzerinde yapacağı etkinin fazla olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Adin, Hamit, (2007), Mardin Ve Midyat'ta Kullanılan Bina Yapı Taşlarının Bazı Fiziksel Özellikleri. Mühendis ve Makine Cilt: 48 Sayı:570, s.13-17,
- Aksoy, Mustafa, (1998). Türkiye'de İnanç Turizmi ve Seyahat Acentelerinin İnanç Turizmine Olan İlgilerine Yönelik Bir Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Elmastaş, Necmettin, (2012), “Türkiye Ekonomisi İçin Önemi Giderek Artan Bir Maden: Ponza (SüngerTaşı),” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt:5, Sayı: 23, s.197-206
- Günel, Veysi, (2011), “Turizmin Olumlu Etkileri Ve Midyat İlçesindeki Geleneksel Taşçılık Sanatı Örneği”, Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 24, Temmuz - 2011, s.433-470
- Güzel, Abdulkadir, (2020), “Şanlıurfa İli Doğal Coğrafya Özellikleri” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 13 Sayı: 71, s.195-215
- Güzel, Abdulkadir, (2013), “Coğrafi Özellikleri Bakımından Anadolu Şehirlerindeki Geleneksel Konutlar: Şanlıurfa Örneği” Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/12Fall2013, p. s.569-590
- Karahan, Duran, Serdar, (2018), Dünyada ve Türkiye’de Doğal Taşlar, M.T:A Fizibilite Etütleri Daire Başkanlığı Yayınları s.2, Ankara
- Kaya Alper, Cenk; Yapıcı, Nil; Anıl, Mesut; (2008), Midyat Taşının Kaplama Ve Yapı Taşı Olarak Kullanılabilirliğinin Araştırılması, Ç.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi , Cilt:19-s.94-104
- Kazancı, Nizamettin ., Gürbüz, Alper, (2014), Jeolojik Miras Nitelikli Türkiye Doğal Taşları “Türkiye Jeoloji Bülteni Cilt 57, Sayı 1, s.19-44
- Kırbıyık, Mehmet, (2007), “Bazı XVI. Yüzyıl Divanlarında Kıymetli Taşlar “ Selçuk Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi , Sayı:18, s.61-75
- Korkmaz, Selin, (1988), “Turizmin Ekonomik ve Sosyal Etkileri”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt:46. S.391-417.
- Kozak, Nazmi, (2012), Genel Turizm Bilgisi (1.Baskı), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını Eskişehir
- Kürkçüoğlu, Ahmet Cihat; Güler, Selahattin. Eyyubi., (2002), Uygarlığın Doğduğu Şehir Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı yayınları , no. 27, s.1-384, Şanlıurfa
- Kürkçüoğlu, Ahmet. Cihat, (2002), Şanlıurfa’nın Dünya İnanç Turizmindeki Yeri”, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları, s.51-138, Şanlıurfa
- Gürpınar, Okay; Yalçın, Mehmet.Namık; Gözübol, Ali.Malik; Tuğrul, Atiye; Dalgıç, Süleyman; Korkanç, Mustafa; Hoşgörmez, Hakan; Altınok, Yıldız., Özer, Naşide; Özler, Murat; Özlem BULKAN-Yeşiladalı, Özlem.Bulkan; Ündül, Ömer; Zarif, İbrahim.Halil; Şenyuva, Tahsin; (2004) “Birecik (Şanlıurfa) Yöresinin Temel Jeolojik Özellikleri ve Jeolojik Miras Envanteri” TUBA Kültür Envanteri Dergisi 2: s.157-168
- Orhan, Hükmü; Arık, Fetullah., (2019) Doğal Taşların İşletme Mevzuatı ve Çevre Dostu Uygulama Örnekleri Sayfa:1 -www.researchgate.net ›
- Özgüç, Nazmiye, (2017), Turizm Coğrafyası, Özellikler ve Bölgeler, Çantay Kitabevi, İstanbul
- Piri, Taner; (2012), Evaluation of Effects of Thermal Tourism On Local Economy: The Case of Termal District of Yalova, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara

- Sağır, Mehmet; Göktaş, Levent. Selman; Gönülölmez, Ali, (2017), “Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Ekonomik Etkileri: Konya Örneği,” International Congress On Cultural Heritage And Tourism, Bildiriler Kitabı, Uluslararası Kültürel Miras Ve Turizm Kongresi ,19-21 Mayıs, s.1-804. Konya
- Shoyunchap, Olga, (2008), Rusya Türkiye Turizm Ekonomisi İlişkileri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İktisat Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi,
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Web Sayfası /<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201136/turizm-yatirim-ve-isletme-bakanlik-belgeli-tesis-istati-.html>
- Tarhan, Fikret; (1996). Mühendislik Jeolojisi Prensipleri, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Genel Yayın No: 145, Fakülte Yayın No: 41.
- Taşlıgil, Nuran; Şahin. Güven; (2016), “Yapı Malzemesi Olarak Kullanılan Türkiye Doğal Taşlarının İktisadi Coğrafya Odağında Analizi” Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 33, s.607-640,
- Turgut, Paki; Yeşilnacar, Mehmet, İrfan; Bulut, Hüsamettin; (2006), Yapı Malzemesi Olarak Urfa Taşının Mekanik, Fiziksel ve Teknolojik Özelliklerinin Tespiti, , Tübitak, Proje No: Mag-104I084, s.1-23
- Tümertekin, Erol., Özgüç, Nazmiye; (2001), Ekonomik Coğrafya, Çantay Kitapevi, İstanbul
- Türkiye Jeoloji Haritası; (2012), M.T.A Genel Müdürlüğü, 1/5000.000 Ölçekli Jeoloji Haritası Ankara
- Urfalı Mateos Vekayi-namesi; (2019), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Yetki, Gaye,Cansunar; Çobancoğlu, Tülay; (2019), “Dünden Bugüne Gaziantep Geleneksel Mimarisinde Taşın Kullanım” Art-Sanat Dergisi. s.129-162

İnternet Kaynakları

- <https://www.armanatur.net/hakkimizda/>(Erişim Tarihi :02.09.2020)
- <https://www.armanatur.net/hakkimizda/>(Erişim Tarihi :01.09.2020)
- <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/8451> (Erişim Tarihi: 09.09.2020)
- <http://www.marmaracografya.com> (Erişim Tarihi:19.08.2020)
- <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201136/turizm-yatirim-ve-isletme-bakanlik-belgeli-tesis-istati-.html> (Erişim Tarihi :16.06.2020)
- <http://www.marmaracografya.com> (Erişim Tarihi :11.04.2020)
- <https://dergipark.org.tr/tr/pub/humder/issue/37270/434676>,(Erişim Tarihi:24.04.2020)
- www.researchgate.net »(Erişim Tarihi:16.06.2020)
- <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/8451> (Erişim Tarihi: 09.09.2020)
- http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/eef774950669f9be_ek.pdf?dergi=1222(Erişim Tarihi: 05.05.2019)

https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/328bdf9a4b9504b_ek.pdf(0(Erişim Tarihi:1.03.2019)

<http://ruhatasi.com/sayfalar-Urfa-Ta-Nedir->) 02.09.2020

<https://www.star.com.tr/yemel-haberler/arabandaki-tarihi-kopru-restore-ediliyor-119730/>(Erişim Tarihi:05.10.2020

(<http://www.mudinmakine.com/cnc+tezgahlari.html>).Erişim Tarihi:28.10.2020